

Темір ауданының археологиялық ескерткіштерінің зерттелу тарихы

© 2025 ж. Мамиров Қ.Б., Баиров Н.М.

Keywords: archaeology, Temir district, researchers, sites

Түйін сөздер: археология, Темір ауданы, зерттеушілер, ескерткіштер

Ключевые слова: археология, Темирский район, исследователи, памятники

K. Mamirov¹ and N. Bairov²

¹Aktobe Regional Museum of Local History, Aktobe, Kazakhstan

²B.B. Gorodovikov Kalmyk State University, Elista, Russia

The history of research of archaeological sites of Temir district

The article is devoted to the history of the study of archaeological sites and the role of researchers in the study of archaeological objects on the territory of Temir district of Aktobe region. Purposeful researches of archaeological monuments were started in the second half of the twentieth century. The authors analysed scientific reports on archaeological research and published scientific works on the results of the expedition. The article offers maps showing the routes of archaeological prospecting and the locations of archaeological monuments that were discovered. Numerous archaeological sites from the Stone Age to ethnographic modernity have been recorded in Temir district. In recent years, research has been conducted on the Early Iron Age burial grounds of Taskopa I, III, VI, Taskudyk I, the medieval complexes of Koptam I and II, and the twentieth century mosque-neropolis of Doszhan Khazret.

Source of funding: The work was carried out as part of the implementation of the tasks of the project of fundamental scientific research of the Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan for 2023–2025, IRN BR20280993.

Citation: Mamirov, K., Bairov, N. 2025. The history of research of archaeological sites of Temir district. *Margulan readings–2025*, 69–80 (in Kazakh).

Қ.Б. Мамиров¹, Н.М. Баиров²

¹Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі, Ақтөбе қ., Қазақстан;

²В.В. Городовиков атындағы Қалмақ мемлекеттік университеті, Элиста қ., Қалмақ Республикасы, Ресей

Темір ауданының археологиялық ескерткіштерінің зерттелу тарихы

Мақала Ақтөбе облысы Темір ауданының аумағындағы археологиялық ескерткіштердің зерделеу тарихына және археология нысандарын зерттеген ғалымдардың рөліне арналады. Археологиялық ескерткіштердің нысаналы түрде зерттелуі XX ғасырдың екінші жартысында басталды. Авторлар археологиялық зерттеулер жөнінде жазылған ғылыми есептер және экспедициялар нәтижелері бойынша баспадан шыққан еңбектерді талдады. Мақалада археологиялық барлаулардың бағдарлары және анықталған археологиялық ескерткіштердің орны көрсетілген карталар ұсынылды. Темір ауданында қазір тас ғасырынан бастап этнографиялық уақытқа дейінгі көптеген археологиялық нысандар тіркелген. Соңғы жылдары ерте темір

дәуіріне жататын Тасқопа I, III, VI, Тасқұдық I қорымдарында, ортағасырға тиісті Көптам I және II кешендерінде, сонымен қатар XIX ғасырға тиесілі Досжан Хазірет мешіт-қорымында зерттеулер жүргізілді.

Қаржыландыру көзі: Жұмыс ҚР ҒЖБМ Ғылым комитетінің 2023–2025 жж. арналған іргелі ғылыми зерттеулер жобасы аясында, ЖТН BR20280993 даярланды.

Сілтеме: Мамиров Қ.Б., Баиров Н.М. 2025. Темір ауданының археологиялық ескерткіштерінің зерттелу тарихы. *Марғұлан оқулары–2025*. 69–80-бб.

К.Б. Мамиров¹, Н.М. Баиров²

¹Актюбинский областной историко-краеведческий музей, г. Актөбе, Казахстан;

²ТОО «Изыскатель 2030», г. Актөбе, Казахстан

История исследования археологических памятников Темирского района

Статья посвящена истории изучения археологических памятников и роли учёных в исследовании объектов археологии на территории Темирского района Актюбинской области. Целенаправленные исследования их начаты во второй половине XX века. Авторами проанализированы научные отчёты по археологическим изысканиям и опубликованные труды о результатах экспедиций. В статье предлагаются карты, где показаны маршруты археологических разведок и местоположения памятников, которые были обнаружены. В Темирском районе в настоящее время зафиксированы многочисленные археологические объекты от каменного века до этнографической современности. В последние годы проводились исследования могильников раннего железного века Таскопа I, III, VI, Тасқудық I, средневековых комплексов Коптам I и II, а также мечети-некрополя XIX века Досжан Хазрет.

Источник финансирования: Работа выполнена в рамках проекта фундаментальных научных исследований Комитета науки МНВО РК на 2023–2025 гг., ИРН BR20280993.

Цитирование: Мамиров К.Б., Баиров Н.М. 2025. История исследования археологических памятников Темирского района. *Марғұлановские чтения–2025*. С. 69–80 (на каз. яз.).

1 Кіріспе

Темір ауданы Ақтөбе облысының құрамына кіретін әкімшілік-аумақтық бірлік болып табылады және ол солтүстігінде Қобда, Алға аудандарымен, шығысында Мұғалжар ауданымен, оңтүстігінде Байғанин ауданымен, батысында Ойыл ауданымен шекараласады. Аудан солтүстіктен оңтүстікке қарай шамамен 150 км-ге, шығыстан батысқа қарай шамамен 160 км-ге созылып жатыр. Темір ауданы 12,6 мың км² аумақты немесе Ақтөбе облысының 2,5%-н алып жатыр.

Археологиялық ескерткіштердің таралуына және тығыз орналасуына табиғи-географиялық жағдайлар маңызды рөл атқарады. Ойыл, Темір өзендері және олардың салалары, сонымен қатар жайылымдық жерлердің молдығы адамдардың осы аймақта ежелгі уақыттан бастап қоныстануына әсер етті.

Мақаланың мақсаты – Темір ауданында жүргізілген археологиялық ізденістерді жүйелеп, оларды хронологиялық тәртіп бойынша орналастыру. Мақсатқа жету үшін келесі міндеттер қарастырылды: аудан аумағында ұйымдастырылған археологиялық барлау және қазба жұмыстары бойынша жазылған ғылыми есептерді, әртүрлі басылымдарды талдау, археологиялық ізденістердің бағдарлары көрсетілген карталарды жасау.

2 Материалдар мен әдістер

2.1 Зерттеу әдістері

Мақаланы дайындау кезінде авторлар Темір ауданына қатысты Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институтының және Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінің қорларында сақталынған археологиялық зерттеулер бойынша жазылған ғылыми есептерін талдады. Сонымен

қатар, архивтік материалдармен (ескерткіштердің паспорттары мен есептік карталары) жұмыс жасалды.

Аудан аумағында жүргізілген археологиялық барлаулардың бағдарлары және ескерткіштердің орны көрсетілген карталар Qqis бағдарламасы арқылы дайындалды. Археологиялық ізденістер хронологиялық тәртіп бойынша жазылып, ауданның археологиялық ескерткіштері жөнінде жазылған ғылыми еңбектер мен мақалалар талқыланды.

2.2 Материалдарды сипаттау

Темір ауданы аумағындағы тарихи-мәдени нысандар қатарына жататын археологиялық ескерткіштер бұрыннан белгілі болды. Алайда оларды нысаналы түрде зерттеу XX ғ. ортасына сәйкес келеді. 1955 ж. В.С. Сорокиннің басшылығымен Ақтөбе облысы аумағында тың жерлерді зерттеу үшін КСРО ҒА Археология институтының Ленинградтық бөлімінің археологиялық экспедициясы жұмыс жасады. Археологиялық бағдардың бір бағыты Темір ауданының шығыс бөлігі бойынша Соркөл, Қопа ауылдары арқылы және Темір өзені жағалауы бойымен жүрді. Нәтижесінде алты оба анықталды [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 374 іс].

1958 ж. Ақтөбе облысында Жем өзені аңғарында Е.Е. Кузьминаның жетекшілігімен КСРО ҒА Материалдық мәдениет тарихы институтының Ембі жасағы зерттеу жүргізді. Күйгенкөл көлінің және Темір өзенінің жағалары зерделенді. Темір қаласы маңында аталмыш өзеннің оң жағалауында екі ірі оба анықталды, ал Аққұдық мекеніндегі сай жағасында көк-сұры кремнийден жасалған бір пластина және бірнеше кремнийлі жаңқалар табылды [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 523 іс].

1975 ж. Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі қызметкерлері Шұбарқұдық ауылынан солтүстік-батысқа қарай 8 км жерде Ойыл өзенінің оң жағалауында Шұбарқұдық дюналық тұрағында 76 ыдыстардың бөлшектерін жинады, олардың ішінде 11 ернеу (тік мойындағы дөңгелек формалар басым), 11 жалпақ табанның фрагменттері және 54 ыдыстардың қабырғаларының сынықтары бар. Террасаның беткейінде кварцті құмдақтан жасалған және тегістеліп өңделген балғаның сынығы табылды. Сонымен қатар кварцті құмдақтың монолитінен дайындалған сына тәрізді балта анықталды. Оның ұзындығы 16,5 см, ұшының ені 9,5 см [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1459 іс].

1976 ж. Шұбарқұдық дюналық тұрағында дюнаның беткейі тазартылды. Жиналған материалдар ішінде құмдақтың бөлшектерінен өңделген тастар 77 дананы немесе 12,8%-ды, сүйек қалдықтары 321 дананы немесе 53,5%-ды, қыш ыдыстар сынықтары 202 дананы немесе 33,7%-ды құрады және бір металдан жасалған бұйым (мыс біз) бар.

Соркөл ауылының солтүстігіндегі барқан құмдарының үрленген жерлерінде ромб тәрізді қырғыш және сәл ұзартылған формадағы жалпақ жаңқадан жасалған қырғыш табылды. Шұбарқұдық дюналық тұрағының шығысына қарай 1 км жерде Ойыл өзенінің сол жағында орналасқан екі жер үйіндісі бар обалар қаралды. Олардың арақашықтығы 100 м-ге тең. Солтүстік обаның өлшемдері 25×0,7 м, оңтүстік – 21×0,6 м [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1527 іс].

1977 ж. Шұбаршы ауылынан оңтүстікке қарай 8 км жерде Темір өзенінің оң жағалауында құмды массивтен 129 ұсақ тас құралдары мен жаңқалар жиналды. Қыш ыдыстардың бөлшектері 24 дананы құрады. Соркөл ауылының солтүстік-батыс шетінен 300 м жерде Соркөл тұрағында құмның үрлеу аймағында қыш ыдыстардың 16 бөлшектері жиналып, 8 тас жаңқалар табылды [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1595 іс].

1984 ж. Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінің археологиялық экспедициясы Темір ауданы аумағында Болгарский аулынан Бессарабка ауылына баратын жолдан 10 км бағанасына қарсы жолдың сол жағында 140 м жерде екі обаны тіркеді [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2036 іс].

1986 ж. тамыз айында В.А. Кригердің және В.А. Ивановтың басшылығымен Волгоград мемлекеттік университеті мен КСРО ҒА Башқұрт филиалының Тарих, тіл және әдебиет институтының

бірлескен археологиялық экспедициясы Ақтөбе облысының Ойыл өзені алабында барлау және қазба жұмыстарын жүргізді. Нәтижесінде Темір ауданы аумағына тиісті Ойыл өзенінің жоғарғы ағысында үш обалық топтар (Қалмақ-Қалған, Кинесту және Алтықарасу) анықталды [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2127 іс].

1991 ж. С.Ю. Гуцаловтың жетекшілігімен экспедиция археологиялық ескерткіштерді анықтау мақсатында Ақтөбе облысының солтүстік және орталық аудандарында барлау жұмыстарын жүргізді. Бір бағдар Темір ауданы аумағындағы Ойыл өзені бойымен бағытталды. Нәтижесінде 12 археологиялық нысан тіркелді [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2347 іс].

2003 жылы Темір ауданының Кеңкияқ мұнай зонасы аумағында аймақтың археологиялық зерттеуі жүргізілді. Нәтижесінде Құмсай ауылынан оңтүстік-шығысқа қарай 4 км жерде орналасқан Бесоба қорымы тіркелді. Сонымен бірге «СНПС-Ақтөбемұнайгаз» цехы аумағында Кеңкияқ ауылынан оңтүстік-оңтүстік-шығысқа қарай 4,6 км жердегі Мәулемберді қорымына тиісті бір ортағасырлық кесенеде апаттық-құтқару қазба жұмыстары жүргізілді [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2638 іс].

2006 ж. Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институтының палеолиттік жасағы Темір ауданында Шұбарқұдық, Қопа және Темір елді мекендері маңында Ойыл және Темір өзендері бойымен барлау жұмыстарын жүргізді. Нәтижесінде тас ғасырының 5 анықталған орны тіркелді (1-сур.) [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2804 іс].

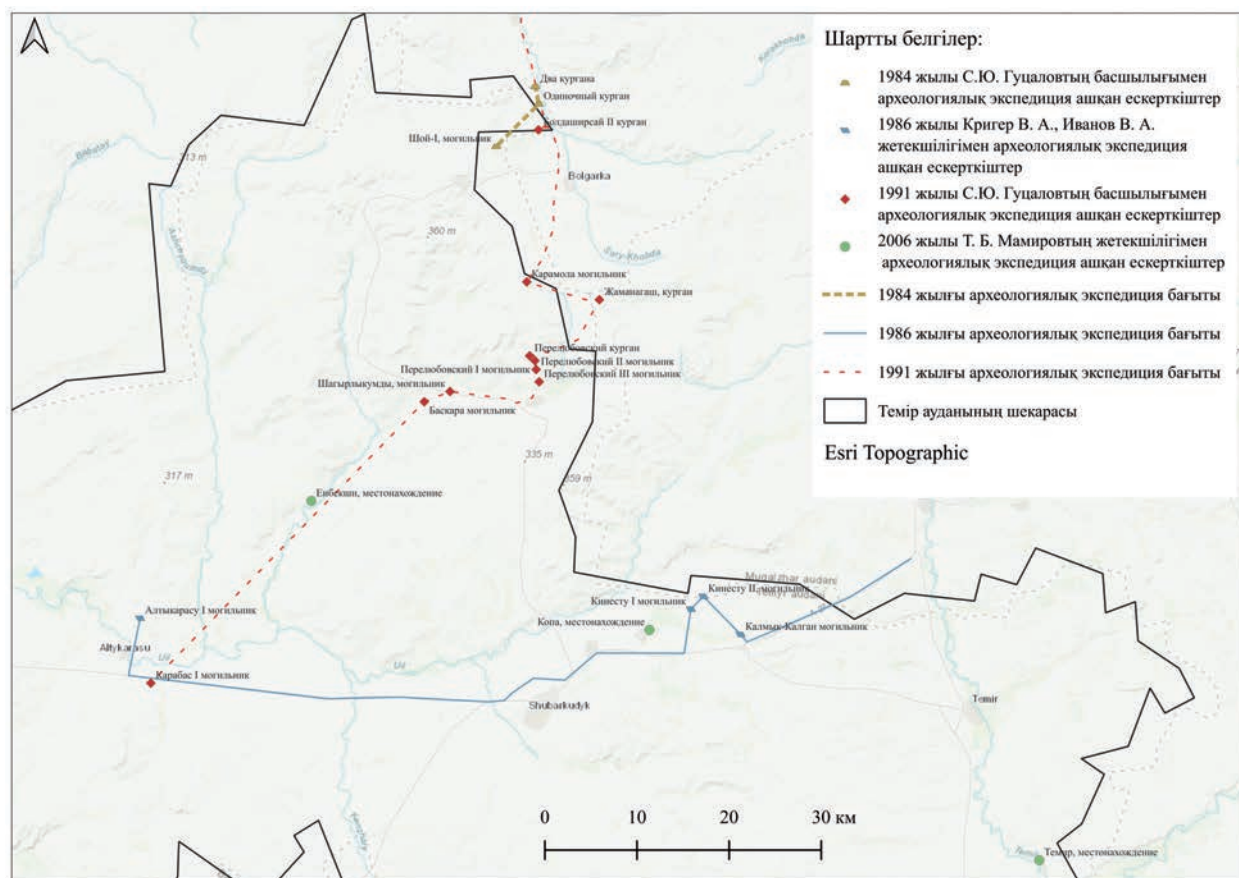
2010 және 2012 жж. А.А. Бисембаевтың жетекшілігімен Ақтөбе облыстық тарих, этнография және археология орталығы Ақтөбе облысының Темір ауданы аумағында тарих және археология ескерткіштерін анықтау және тіркеу бойынша археологиялық зерттеулер жүргізді. Ауданның солтүстік және батыс бөлігінде барлаулар жасалды. Анықталған археологиялық нысандар қола дәуірінен ортағасырға дейін мерзімделді. Жаңадан тіркелген ескерткіштердің көпшілігі Темір, Кенжалы, Шиелі өзендерінің алаптарына сәйкес келді және олар суайрықтардың биік жерлерінде орналасты. Осылайша, 2010 ж. 30 , ал 2012 ж. – 120 археологиялық ескерткіш анықталып, тіркелді [Бисембаев және т.б. 2013].

2011 ж. А.А. Бисембаевтың басшылығымен Ақтөбе облыстық тарих, этнография және археология орталығының археологиялық жасағы Темір ауданының оңтүстік-шығыс бөлігінде Темір өзені алабында және солтүстік-батыс аймағында Ойыл өзені жағалауында барлау жұмыстарын жүргізіп, 8 археологиялық нысанды тіркеді [Бисембаев және т.б. 2012].

2013 ж. Қазақстан Республикасының «Тарихи-мәдени мұра ескерткіштерін қорғау және пайдалану туралы» Заңын жүзеге асыруда Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінің қызметкерлері Темір ауданында орналасқан «КМК Мұнай» АҚ аумағын игеруде зерттеулер жүргізді. Газ және мұнай құбырларын өткізу үшін жоспарланып отырған учаскеде барлау жұмыстары жасалды. Нәтижесінде бұрын белгісіз болған екі қорым – Көкжиде III және IV анықталды. Сонымен қатар Көкжиде IV қорымында екі апаттық оба қазылды [Бисембаев, Мамедов 2013].

2013 және 2014 жж. А.А. Бисембаевтың басшылығымен Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі қызметкерлері тарих және археология ескерткіштерін анықтау және тіркеу бойынша Темір ауданының шығыс және оңтүстік бөлігін зерделеді. Археологиялық нысандар жазық шыңдары «төрткөлдері» бар көптеген жерлерде, борлы таулар мен төбелерде табылды. Сонымен бірге жағалаулық Аққұм құмды массиві қаралды. 2013 ж. 30 , ал 2014 жылы – 54 археологиялық ескерткіш анықталды (2-сур.) [Бисембаев және т.б. 2015].

2019 ж. Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институтының археологиялық жасағы Темір ауданында Шұбарқұдық ауылынан оңтүстікке қарай 2,5 км жерде орналасқан Батыс Қазақстанның әйгілі діни қайраткері Досжан Қашақұлы Хазіреттің жерлеу орны және XIX ғасырдың құлап жатқан мешітінің айналасында археологиялық жұмыстар жүргізді. Мешіттің қысқа солтүстік және оңтүстік

1-сур. Карта. 1984–2006 жж. археологиялық зерттеулер. Ақтөбе облысы, Темір ауданы.

Орындаған: Нұрсұлтан Баиров

Fig. 1. Aktobe region, Temir district. Map. Archaeological research in 1984–2006.

Prepared by Nursultan Bairov

Рис. 1. Актюбинская обл., Темирский район. Карта. Археологические исследования 1984–2006 гг.

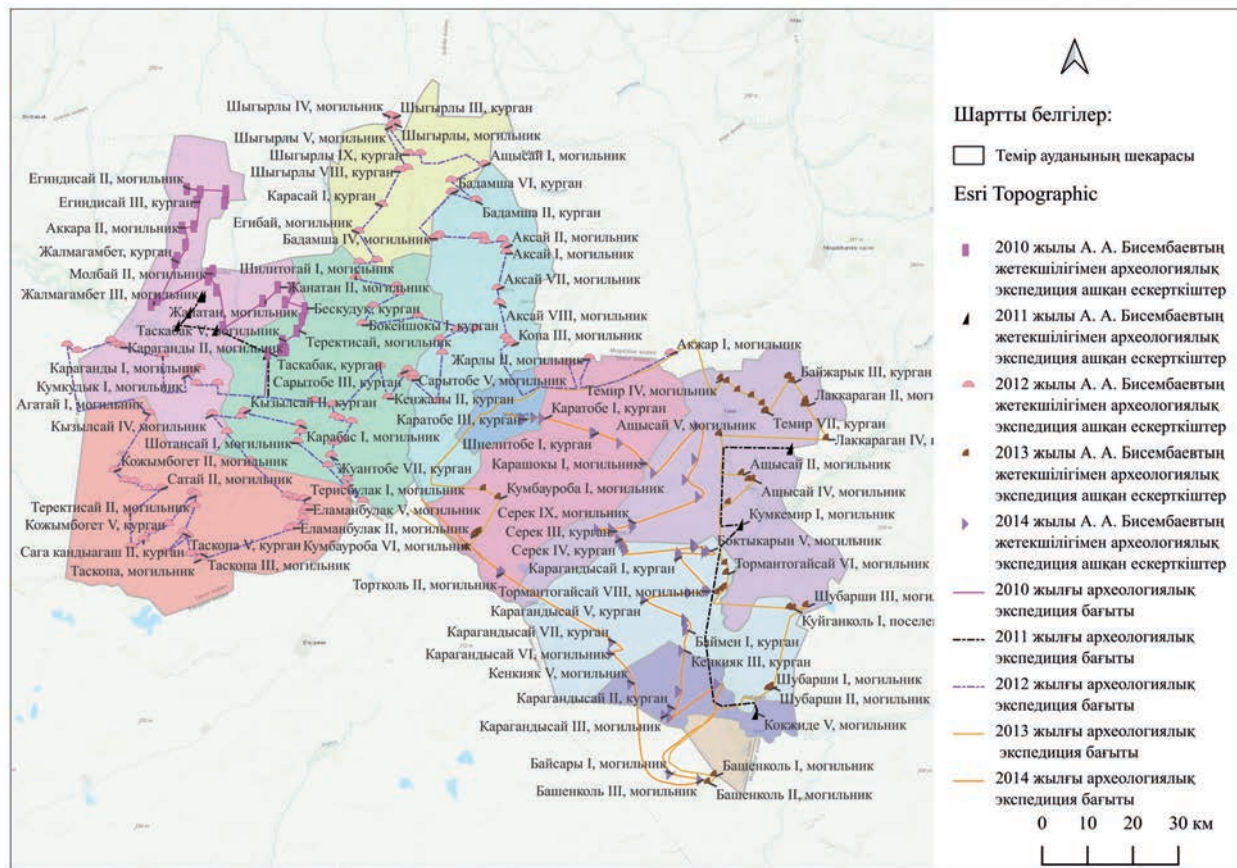
Исполнитель: Нұрсұлтан Баиров

қабырғалары және ұзын өзеріске ұшыраған батыс қабырғасы бойымен үш қазба траншеялары жасалды [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 3378 іс].

Осы жылы Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институтының қызметкерлері «Ерте көшпенділердің элиталық ескерткіштерін археологиялық зерттеу» бағдарламасы бойынша Тасқопа I қорымының № 1 обасына, Тасқопа III қорымының № 8 обасына, Тасқопа VI қорымының № 7, 12 обаларына қазба жұмыстарын жүргізді. Нәтижесінде Тасқопа I қорымының № 1 обасынан көптеген құнды бұйымдар табылды [Байтанаев және т.б. 2019].

2020 ж. Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институтының экспедициясы Тасқопа I қорымының № 2 обасында, Тасқопа V қорымының № 1–4 обаларында қазба жұмыстарын өткізді [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 3404 іс]. Осы жылы Тасқопа VI қорымның № 1 – 4, 6, 9 обалары зерттелді [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 3405 іс].

2020 ж. Темір ауданы Соркөл ауылдық округіндегі Башенкөл ауылынан батысқа қарай 5,3 км жерде орналасқан Төрткөлтөбе қорымының № 1, 9, 10 обалары және № 14 гантель тәрізді құрылыс зерттелді. Ескерткіш 20 нысаннан құралған [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 3406 іс].

2-сур. Карта. 2010–2014 жж. археологиялық зерттеулер. Ақтөбе облысы, Темір ауданы.

Орындаған: Нұрсұлтан Баиров

Fig. 2. Aktyubinsk region, Temir district. Map. Archaeological research in 2010–2014.

Prepared by Nursultan Bairov

Рис. 2. Актыубинская обл., Темирский район. Карта. Археологические исследования 2010–2014 гг.

Исполнитель: Нурсултан Баиров

2021 ж. Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінің археологиялық жасағы «Досжан Хазірет ғибадатханасы мешітінің» негізгі нысандарының бірі болып табылатын медреседе қазба жұмыстарын жүргізді. Медресенің оңтүстік-батыс бөлігінің екі бөлмесі тазартылды [Мамедов және т.б. 2021].

2022 ж. Тасқопа VI қорымның № 5, 8, 10, 11, 13 және 14 обалары зерттелді. Соңғы обалар осы жылы табылған еді. Осылай, аталмыш қорым толыққанды зерттелді [Бисембаев және т.б. 2022а]. Тасқопа ауылынан батысқа қарай 6,19 км жерде орналасқан Көптам I кешені және одан оңтүстік-шығысқа қарай 240 м жердегі Көптам II кешені зерттелді. Сонымен қатар Темір қ. батысқа қарай 5,8 км жерде орналасқан Тасқұдық I қорымының № 2 обасы қазылды [Бисембаев және т.б. 2022б].

2022 ж. Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінің археологиялық жасағы «Досжан Хазірет ғибадатханасы мешітінде» археологиялық ізденістерді жалғастырды. Қазба жұмыстары медресенің солтүстік-шығыс, солтүстік-батыс және батыс учаскелерін қамтыды [Уразмагамбетов және т.б. 2023].

2023 жылы А.А. Бисембаевтың жетекшілігімен Ә.Х. Марғұлан ат. Археология институтының археологиялық экспедициясы Тасқопа ауылы маңындағы Көптам кешенінде орта өлшемді екі үйіндіде және Тасқұдық I қорымындағы екі обада қазба жұмыстарын жүргізді [Бисембаев және т.б. 2023].

Осы жылы Н.М. Баировтың жетекшілігімен Досжан Хазірет қорым-мешітінде археологиялық зерттеулер медресенің батыс, солтүстік жән шығыс бөліктерінде жүргізілді. Қазба қалыңдығы 0,5–10 см болатын топырақты қабатпен алу арқылы бірнеше саты бойынша жасалды [Мамедов және т.б. 2024].

3 Нәтижелер және талқылау

Темір ауданы аумағында жүргізілген тарих және археология ескерткіштерін анықтау және тіркеу бойынша археологиялық зерттеулердің нәтижесінде 2014 ж. «Ақтөбе облысының тарихи-мәдени және табиғат мұралары ескерткіштері. Темір ауданы» атты жинақ жарияланды. Жинақ Ақтөбе облысы аудандарының ескерткіштері бойынша баспадан шыққан 7-ші том болды [Бисембаев және т.б. 2014].

2019 ж. Тасқопа I қорымының № 1 обасының жерлеу орнынан табылған материалдардың ғылыми қалпына келтірілуі 2020 ж. жүргізілді. Элиталық жерлеуден анықталған зат бұйымдары сармат қоғамының жоғарғы деңгейде дамығандығын дәлелдейді. Кешеннің сақталуы өте нашар болғандықтан көптеген заттар бұзылған. Монолиттерге зертханада қайтадан қалпына келтіру жұмыстары жасалды [ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 3408 іс]. Нәтижесінде «Тасқопа көсемі» деп аталған Ақтөбе облысында алғашқы болып табылған «Алтын адамның» мүсіні және бейнесі көпшіліктің назарына ұсынылды.

Осы жылы Тасқопа V қорымының № 1 обасының жерлеу орнынан табылған материалдарды өңдеу барысында мұнда биліктің айырым белгілері бар б.д.д. V ғ. аяғындағы ерте сарматтар көшпенділерінің элита өкілдерінің жерленгендігі анықталды [Бисембаев және т.б. 2021].

2021 ж. «Ақтөбе облысының киелі географиясы» ғылыми бағдарламасы аясында облыстың табиғат, археология, сәулет және этнография нысандарының тізілімін қамтитын «Ақтөбе облысының киелі географиясы» атты басылым жарық көрді. Кітапқа Темір ауданы аумағында орналасқан келесі екі археологиялық ескерткіштер енді: ерте темір дәуіріне жататын Тасқопа I және Төрткөлтөбе қорымдары [Ақтөбе облысының ... 2021: 424, 441].

Осы жылы «Ақтөбе облысындағы ерте темір дәуірі көшпенділерінің элиталық археологиялық ескерткіштері» атты үш тілдегі кітап-альбом баспадан шықты. Бұл басылымға Темір ауданы аумағында орналасқан және археологиялық қазбалар барысында зерттелген нысандар да енді [Бисембаев және т.б. 2021].

«2023–2025 жж. арналған Ақтөбе облысының мәдени мұрасын зерттеу, сақтау, жаңғырту және насихаттау бойынша жол картасы» бағдарламасы шеңберінде бұрын тіркелген және жаңадан ашылған археологиялық нысандар ғылыми-энциклопедиялық сипаттағы басылымдар 2023 ж. Қарғалы ауданы бойынша [Свод 2023] және 2024 ж. Мәртөк ауданы бойынша [Свод 2024] баспадан шықты.

2025 жылы «Қазақстан Республикасы Тарих және мәдениет ескерткіштерінің жинағы. Ақтөбе облысы. 3-шығарылым. Темір ауданы» атты кітапты баспадан шығару жоспарланып отыр.

4 Қорытынды

Сонымен Темір ауданының археологиялық ескерткіштерінің зерттелу тарихына арналған мақалада осы аудан аумағында ұйымдастырылған археологиялық барлаулар және қазба жұмыстары бойынша жазылған ғылыми есептер, басылымнан шыққан еңбектер мен мақалалар, және де археологиялық нысандарға қатысты дайындалған паспорттар мен есеп карталары талданып, археологиялық ізденістер хронологиялық ретпен келтірілді.

XX ғ. ортасында тың жерлерді игеруге байланысты облыс аумағында археологиялық бағдарлар ұйымдастырылды. Олардың бір бағыты Темір ауданының шығыс бөлігін қамтыды. Бұл – аудан

аумағында археологиялық ескерткіштердің нысаналы түрде зерттеудің бастамасы болды. Осы кезден бері қарастырып отырған ауданда жүйелі түрде археологиялық ізденістер өткізіліп келді.

Темір ауданы аумағында КСРО ҒА Археология институтының Ленинградтық бөлімінің археологиялық экспедициясы, КСРО ҒА Материалдық мәдениет тарихы институтының Ембі жасағы, Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейінің археологиялық экспедициялары, Волгоград мемлекеттік университеті мен КСРО ҒА Башқұрт филиалының Тарих, тіл және әдебиет институтының бірлескен археологиялық экспедициясы, Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институтының археологиялық экспедициялары, Ақтөбе облыстық тарих, этнография және археология орталығының археологиялық экспедициялары зерттеулер жүргізгендігі анықталды.

Бірқатар барлау экспедицияларының бағдарлары мен олардың нәтижесінде ашылып, тіркелген археологиялық ескерткіштердің орны көрсетілген карталар жасалды.

Мақалада жинақталған ақпарат келешекте өзге де ғылыми жұмыстарда пайдаланылуы мүмкін.

ӘДЕБИЕТ

- 1 Ақтөбе облысының киелі географиясы. Табиғат, археология, сәулет және этнография нысандарының тізілімі / Байтанаев Б.Ә., Мамиров Т.Б., Ахатов Ғ.А., Мықтыбаева Ж.Қ., ..., Қалдыбаева Г.А. Алматы: АИ, 2021. 532 б.
- 2 Байтанаев және т.б. 2019: Байтанаев Б.А., Бисембаев А.А., Хаванский А., Ахатов Ғ.А., Жамбулатов К.А., Мамиров К.Б., Уразова А.Б., Жакупова И.Н., Гурулев М.В. Отчет о НИР «Археологические исследования элиных памятников ранних кочевников» // Фонды АОИМК. Алматы, 2019. 372 с.
- 3 Бисембаев және т.б. 2021: Бисембаев А.А., Гуцалов С.Ю., Мамедов А.М., Ахатов Ғ.А. Ақтөбе облысындағы ерте темір дәуірі көшпенділерінің элиталық археологиялық ескерткіштері. Кітап-альбом. Алматы, 2021. 200 б. (қазақша, орысша, ағылшынша).
- 4 Бисембаев және т.б. 2012: Бисембаев А.А., Бидагулов Н.Т., Дуля В.И., Дуйсенгали М.Н., Мамедов А.М., Мамиров Т.Б. Отчет об археологических разведках в Темирском районе Актюбинской области в полевом сезоне 2011 г. // Фонды АОИМК. Ақтобе, 2012.
- 5 Бисембаев және т.б. 2013: Бисембаев А.А., Бидагулов Н.Т., Уразова А.Б., Баиров Н.М., Амелин В.А. Отчет об археологических разведках в Темирском районе Актюбинской области в полевых сезонах 2010, 2012 г. // Фонды АОИМК. Ақтобе, 2013. 284 с.
- 6 Бисембаев және т.б. 2014: Бисембаев А.А., Бекназаров Р.А., Бидағұлов Н.Т., Баиров Н.М., ..., Шильмаганбетов Н.А. Ақтөбе облысының тарихи-мәдени және табиғат мұралары ескерткіштері. 13 томдық. 7-т. Темір ауданы. Ақтөбе, 2014. 294 б. (қазақша, орысша).
- 7 Бисембаев және т.б. 2015: Бисембаев А.А., Бидагулов Н.Т., Уразова А.Б., Баиров Н.М., Амелин В.А. Отчет об археологических разведках в Темирском районе Актюбинской области в полевых сезонах 2013–2014 гг. // Фонды АОИМК. Ақтобе, 2015. 159 с.
- 8 Бисембаев және т.б. 2021: Бисембаев А.А., Жамбулатов К.А., Хаванский А.И., Ахатов Ғ.А., Жанузак Р.Ж. Могильник Таскопа-V – памятник элиты кочевников раннего железного века Западного Казахстана // Уфимский археологический вестник. 2021. Т. 21, № 1. С. 42–58.
- 9 Бисембаев және т.б. 2022а: Бисембаев А.А., Жамбулатов К.А., Хаванский А.И. Отчет о научно-исследовательской работе по теме «Изучение элитных археологических памятников ранних кочевников (сарматов) на территории Актюбинской области» // Фонды АОИМК. Алматы; Ақтобе, 2022. 174 с.
- 10 Бисембаев және т.б. 2022б: Бисембаев А.А., Хаванский А.И., Жанузак Р.Ж. Отчет о научно-исследовательской работе по теме «Археологические исследования памятников эпохи Средневековья Актюбинской области» // Фонды АОИМК. Алматы–Ақтобе, 2022. 176 с.
- 11 Бисембаев және т.б. 2023: Бисембаев А.А., Хаванский А.И., Уразова А.Б., Жанузак Р.Ж. Отчет о научно-исследовательской работе по теме «Изучение средневековых памятников по Актюбинской области в 2023 году» // Фонды АОИМК. Алматы; Ақтобе, 2023.
- 12 Бисембаев А.А., Мамедов А.М. Отчет «Археологические исследования памятников территории освоения АО «КМК Мұнай»» (Актыбинская область, Темирский район) // Фонды АОИМК. Ақтобе, 2013. 18 с.
- 13 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 374 іс: Сорокин В.С. Отчет. Археологические памятники Актыбинской области Казахской ССР по материалам казахстанского отряда археологической экспедиции ИИМК АН СССР на целинные земли 1955 г. 74 с.

- 14 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 523 іс: Кузьмина Е.Е. Отчет о работе Эмбинского отряда в 1958 г. 42 с.
- 15 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1459 іс: Петров Н.П., Родионов В.В. Отчет об археологической разведке в Актюбинской области летом 1975 г. 84 с.
- 16 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1527 іс: Петров Н.П., Родионов В.В. Отчет об археологической разведке в Актюбинской области летом 1976 г. 117 с.
- 17 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 1595 іс: Петров Н.П., Родионов В.В. Отчет об археологической разведке в Актюбинской области летом 1977 г. 131 с.
- 18 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2036 іс: Гуцалов С.Ю., Родионов В.В. Отчет об археологической разведке в Актюбинской области летом 1984 г. 73 с.
- 19 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2127 іс: Кригер В.А., Иванов В.А. Отчет о разведках и раскопках 1986 года в бассейне реки Уил на территории Актюбинской области. 37 с.
- 20 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2347 іс: Гуцалов С.Ю. Отчет об археологических работах в Актюбинской области летом 1991 г. 111 с.
- 21 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2638 іс: Самашев З., Оңғарұлы А., Жетпісбай Н., Бекбасар Н. «Ақтөбе–СНПС» ААҚ-на қарайтын Ақтөбе облысы Темір ауданындағы Кеңқияқ мұнай өндіру аумағында жүргізілген археологиялық зерттеулердің Есебі. Алматы, 2003.
- 22 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 2804 іс: Таймагамбетов Ж.К., Артюхова О.А., Мамиров Т.Б., Бирмуханова А.У., Майгельдинов К.У. Отчет о полевых исследованиях палеолитического отряда в 2006 г. 151 с.
- 23 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 3378 іс: Бисембаев А.А., Бекназаров Р.А., Мамиров Т.Б., Мамиров К.Б., Ахатов Г.А., Гурулев М.В., Казанбаев Ж.А., Рахбаев К. Научный отчет об обследовании мечети и места погребения Досжана Кашакулы Хазрета в Темирском районе Актюбинской области (окрестности районного центра Шубаркүдүк). 128 с.
- 24 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 3404 іс: Бисембаев А.А., Ахатов Г.А., Хаванский А., Калменов М.Д., Жамбулатов К.А., Жанузак Р.Ж., Абылкасимова А.А. Отчет о научно-исследовательской работе «Археологические исследования элитных памятников ранних кочевников» в 4-х т. Т. I. Могильники Таскопа I и Таскопа V. 160 с.
- 25 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 3405 іс: Бисембаев А.А., Ахатов Г.А., Хаванский А., Калменов М.Д., Жамбулатов К.А., Жанузак Р.Ж., Абылкасимова А.А. Отчет о научно-исследовательской работе «Археологические исследования элитных памятников ранних кочевников» в 4-х т. Т. II. Могильник Таскопа VI. 94 с.
- 26 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 3406 іс: Бисембаев А.А., Ахатов Г.А., Хаванский А., Калменов М.Д., Жамбулатов К.А., Жанузак Р.Ж., Абылкасимова А.А. Отчет о научно-исследовательской работе «Археологические исследования элитных памятников ранних кочевников» в 4-х т. Т. III. Могильник Торткүльтөбе. Могильник Күмбулак. 93 с.
- 27 ҚР ҒЖБМ ҒК АИ ҒА. 3408 іс: Байтанаев Б.А., Курганов Н.С., Курганова Я.Д., Атраубаев Б., Бисембаев А.А., Мамиров Т.Б., Ахатов Г.А., Мамедов А.М., Шалманова А., Жанузак Р.Ж. Отчет о научно-исследовательской работе по теме: «Научная реконструкция материалов из погребения кургана 1 могильника Таскопа I в Темирском районе Актюбинской области». 138 с.
- 28 Мамедов және т.б. 2021: Мамедов А.М., Баиров Н.М., Уразмагамбетов Н.Н. Отчет об археологических исследованиях медресе «некрополя-мечети Досжан Хазрет» в 2021 году // Фонды АОИМК. 61 с.
- 29 Мамедов және т.б. 2024: Мамедов А.М., Уразмагамбетов Н.Н., Баиров Н.М., Орынбасаров Е.Е., Амелин В.А. Предварительные результаты исследования «некрополя-мечети Досжан хазрет» в 2023 году // Маргулановские чтения–2024 (Марғұлан оқулары). Т. 2. С. 159–177.
- 30 Свод 2023: Свод памятников истории и культуры Республики Казахстан. Актюбинская область. Вып. 1. Каргалинский район / Редкол.: А.М. Мамедов, Т.Б. Мамиров, К.Б. Мамиров, Н.А. Амантаев, К. Асылбеков, И. Бекзаткызы. Алматы; Ақтобе, 2023. 344 с.
- 31 Свод 2024: Свод памятников истории и культуры Республики Казахстан. Актюбинская область. Вып. 2. Мартүкский район / Редкол.: А.М. Мамедов, Т.Б. Мамиров, К.Б. Мамиров, В.А. Амелин, Е.Б. Жолдыбай, К.М. Асылбеков, И. Бекзаткызы. Алматы; Ақтобе, 2024. 480 с.
- 32 Уразмагамбетов және т.б. 2022: Уразмагамбетов Н.Н., Мамедов А.М., Баиров Н.М., Кемешев Е.Е., Даутеев Б. Отчет об археологических исследованиях медресе «некрополя-мечети Досжан Хазрет» в 2022 году // Фонды АОИМК. 74 с.

REFERENCES

- 1 Baitanayev et al. 2021: Baitanayev, B. A., Mamirov, T. B., Akhatov, G. A., Myktybaeva, Zh. K., ..., Kaldybaeva, G. A. 2021. *Aktobe oblysynyn kieli geografijasy. Tabigat, arheologija, saulet zhane etnografija nysandarynyn tizilimi (Sacred geography of Aktobe region. Register of objects of nature, archaeology, architecture and ethnography)*. Almaty: Margulan Institute of Archaeology (in Kazakh).

- 2 Baitanayev et al. 2019: Baitanayev, B. A., Bissembaev, A. A., Khavanskiy, A., Akhatov, G. A., Zhambulatov, K. A., Mamirov, K. B., Urazova, A. B., Zhakupova, I. N., Gurulev, M. V. 2019. *Otchet o NIR «Arheologicheskie issledovaniya elitnykh pamyatnikov rannih kochevnikov»*. In: Fondy Aktyubinskogo oblastnogo istoriko-kraevedcheskogo muzeya (Funds of the Aktoke Regional Museum of Local History) (in Russian).
- 3 Bissembaev et al. 2021: Bissembaev, A. A., Gutsalov, S. Ju., Mamedov, A. M., Akhatov, G. A. 2021. *Aktobe oblysyndagy erte temir dauiri koshpendilerinin elitlyk arheologiyalyk eskertkishteri (Elite archaeological sites of the Early Iron Age nomads of the Aktoke region)*. Almaty (in Kazakh, Russian, English).
- 4 Bissembaev et al. 2012: Bissembaev, A. A., Bidagulov, N. T., Dulja, V. I., Dujsengali, M. N., Mamedov, A. M., Mamirov, T. B. 2012. *Otchet ob arheologicheskikh razvedkakh v Temirskom rajone Aktyubinskoj oblasti v polevom sezone 2011 g. (Report on archaeological surveys in Temir District, Aktoke Region, in the 2011 field season)*. In: Fondy Aktyubinskogo oblastnogo istoriko-kraevedcheskogo muzeya (Funds of the Aktoke Regional Museum of Local History) (in Russian).
- 5 Bissembaev et al. 2013: Bissembaev, A. A., Bidagulov, N. T., Urazova, A. B., Bairov, N. M., Amelin, V. A. 2013. *Otchet ob arheologicheskikh razvedkakh v Temirskom rajone Aktyubinskoj oblasti v polevykh sezonah 2010, 2012 g. (Report on archaeological surveys in Temir District, Aktoke Region, in the field seasons of 2010 and 2012.)*. In: Fondy Aktyubinskogo oblastnogo istoriko-kraevedcheskogo muzeya (Funds of the Aktoke Regional Museum of Local History) (in Russian).
- 6 Bissembaev et al. 2014: Bissembaev, A. A., Beknazarov, R. A., Bidagulov, N. T., Bairov, N. M., ..., Shilmaganbetov, N. A. 2014. *Aktobe oblysynyn tarih-madeni zhane tabigat muralary eskertkishteri. 13 tomdyk. 7 t. Temir audany (Monuments of historical, cultural and natural heritage of Aktoke region. 13 volumes. 7 vol. Temir district)*. Aktoke (in Kazakh, in Russian).
- 7 Bissembaev et al. 2015: Bissembaev, A. A., Bidagulov, N. T., Urazova, A. B., Bairov, N. M., Amelin, V. A. 2015. *Otchet ob arheologicheskikh razvedkakh v Temirskom rajone Aktyubinskoj oblasti v polevykh sezonah 2013–2014 gg. (Report on archaeological surveys in Temir District, Aktoke Region, in the 2013–2014 field seasons)*. In: Fondy Aktyubinskogo oblastnogo istoriko-kraevedcheskogo muzeya (Funds of the Aktoke Regional Museum of Local History) (in Russian).
- 8 Bissembaev et al. 2021: Bissembaev, A. A., Zhambulatov, K. A., Khavanskiy, A. I., Akhatov, G. A., Zhanuzak, R. Zh. 2021. In *Ufmskij arheologicheskij vestnik (Ufa Archaeological Herald)* 21 (1), 42–58 (in Russian).
- 9 Bissembaev et al. 2022a: Bissembaev, A. A., Zhambulatov, K. A., Khavanskiy, A. I. 2022. *Otchet o nauchno-issledovatel'skoj rabote po teme «Izuchenie elitnykh arheologicheskikh pamjatnikov rannih kochevnikov (sarmatov) na territorii Aktyubinskoj oblasti» (Research report on the topic “Study of elite archaeological sites of early nomads (Sarmatians) in the territory of Aktoke region”)*. In: Fondy Aktyubinskogo oblastnogo istoriko-kraevedcheskogo muzeya (Funds of the Aktoke Regional Museum of Local History) (in Russian).
- 10 Bissembaev et al. 2022b: Bissembaev, A. A., Khavanskiy, A. I., Zhanuzak, R. Zh. 2022. *Otchet o nauchno-issledovatel'skoj rabote po teme «Arheologicheskie issledovaniya pamjatnikov epohi Srednevekovia Aktyubinskoj oblasti» (Research report on the topic “Archaeological research of medieval monuments of Aktoke region)*. In: Fondy Aktyubinskogo oblastnogo istoriko-kraevedcheskogo muzeya (Funds of the Aktoke Regional Museum of Local History) (in Russian).
- 11 Bissembaev et al. 2023: Bissembaev, A. A., Khavanskiy, A. I., Urazova, A. B., Zhanuzak, R. Zh. 2023. *Otchet o nauchno-issledovatel'skoj rabote po teme “Izuchenie srednevekovykh pamyatnikov po Aktyubinskoj oblasti v 2023 godu” (Report on research work on the topic “Study of Medieval Monuments in the Aktoke Region in 2023”)*. In: Fondy Aktyubinskogo oblastnogo istoriko-kraevedcheskogo muzeya (Funds of the Aktoke Regional Museum of Local History) (in Russian).
- 12 Bissembaev, A. A., Mamedov, A. M. 2013. *Otchet «Arheologicheskie issledovaniya pamyatnikov territorii osvoeniya AO «KMK Munaj»» (Aktyubinskaya oblast, Temirskij rajon) (Report “Archaeological Research of Monuments in the Territory of the KMK Munai JSC Development” (Aktoke Region, Temir District))*. In: Fondy Aktyubinskogo oblastnogo istoriko-kraevedcheskogo muzeya (Funds of the Aktoke Regional Museum of Local History) (in Russian).
- 13 SA MIA SC MSHE RK. D. 374: Sorokin, V. S. *Otchet. Arheologicheskie pamyatniki Aktyubinskoj oblasti Kazahskoj SSR po materialam kazahstanskogo otryada arheologicheskoy ekspeditsii IIMK AN SSSR na tselinnye zemli 1955 g. (Report. Archaeological Monuments of the Aktoke Region of the Kazakh SSR based on the materials of the Kazakhstan detachment of the Archaeological Expedition of the Institute for the History of Material Culture of the USSR Academy of Sciences to the virgin lands in 1955)* (in Russian).
- 14 SA MIA SC MSHE RK. D. 523: Kuzmina, E. E. *Otchet o rabote Embinskogo otryada v 1958 g. (Report on the work of the Emba Detachment in 1958)* (in Russian).

- 15 SA MIA SC MSHE RK. D. 1459: Petrov, N. P., Rodionov, V. V. *Otchet ob arheologicheskoy razvedke v Aktyubinskoj oblasti letom 1975 g. (Report on archaeological exploration in the Aktobe region in the summer of 1975)* (in Russian).
- 16 SA MIA SC MSHE RK. D. 1527: Petrov, N. P., Rodionov, V. V. *Otchet ob arheologicheskoy razvedke v Aktyubinskoj oblasti letom 1976 g. (Report on archaeological exploration in the Aktobe region in the summer of 1976)* (in Russian).
- 17 SA MIA SC MSHE RK. D. 1595: Petrov, N. P., Rodionov, V. V. *Otchet ob arheologicheskoy razvedke v Aktyubinskoj oblasti letom 1977 g. (Report on archaeological exploration in the Aktobe region in the summer of 1977)* (in Russian).
- 18 SA MIA SC MSHE RK. D. 2036: Gutsalov, S. Yu., Rodionov, V. V. *Otchet ob arheologicheskoy razvedke v Aktyubinskoj oblasti letom 1984 g. (Report on archaeological exploration in the Aktobe region in the summer of 1984)* (in Russian).
- 19 SA MIA SC MSHE RK. D. 2127: Kriger, V. A., Ivanov, V. A. *Otchet o razvedkah i raskopkah 1986 goda v bassejne reki Uil na territorii Aktyubinskoj oblasti (Report on explorations and excavations conducted in 1986 in the Wil River basin in the Aktobe region)* (in Russian).
- 20 SA MIA SC MSHE RK. D. 2347: Gutsalov, S. Y. *Otchet ob arheologicheskikh rabotah v Aktyubinskoy oblasti letom 1991 goda (Report on archaeological work in the Aktobe region in the summer of 1991)* (in Russian).
- 21 SA MIA SC MSHE RK. D. 2638: Samashev, Z., Onggaruly A., Zhetpisbay, N., Bekbasar, N. *“Aktobe–CNPC” AAK-na karajtyñ Aktoke oblysy Temir audanyndagy Kenkiyak munaj ondiru aumagynda zhurgizilgen arheologiyalyk zertteulerdin Esebi (Report of archaeological research carried out on the territory of Kenkiyak oil production in Temir District of Aktoke region, which belongs to Aktoke–CNPC)* (in Kazakh).
- 22 SA MIA SC MSHE RK. D. 2804: Taimagambetov, Zh. K., Artyukhova, O. A., Mamirov, T. B., Birmukhanova, A. U., Maigeldinov, K. U. *Otchet o polevyh issledovaniyah paleoliticheskogo otryada v 2006 g. (Report on the field research of the Paleolithic team in 2006)* (in Russian).
- 23 SA MIA SC MSHE RK. D. 3378: Bissembaev, A. A., Beknazarov, R. A., Mamirov, T. B., Mamirov, K. B., Akhatov, G. A., Gurulev, M. V., Kazanbaev, Zh. A., Rakhbaev, K. *Nauchnyj otchet ob obsledovanii mecheti i mesta pogrebeniya Doszhana Kashakuly Hazreta v Temirskom rajone Aktyubinskoj oblasti (okrestnosti rajonnogo centra Shubarkuduk) (Scientific report on the survey of the mosque and the burial site of Doszhan Kashakuly Khazret in Temir District, Aktobe Region (near the district center of Shubarkuduk))* (in Russian).
- 24 SA MIA SC MSHE RK. D. 3404: Bissembaev, A. A., Akhatov, G. A., Khavanskiy, A., Kalmenov, M. D., Zhambulatov, K. A., Zhanuzak, R. Zh., Abylkasimova, A. A. *Otchet o nauchno-issledovatel'skoy rabote “Arheologicheskie issledovaniya elitnyh pamyatnikov rannih kochevnikov” v 4-kh t. T. I. Mogilniki Taskopa I i Taskopa V (Report on the research project “Archaeological Studies of Elite Monuments of Early Nomads” in 4 volumes. Vol. I. Taskopa I and Taskopa V burial grounds)* (in Russian).
- 25 SA MIA SC MSHE RK. D. 3405: Bissembaev, A. A., Akhatov, G. A., Khavanskiy, A., Kalmenov, M. D., Zhambulatov, K. A., Zhanuzak, R. Zh., Abylkasimova, A. A. *Otchet o nauchno-issledovatel'skoy rabote “Arheologicheskie issledovaniya elitnyh pamyatnikov rannih kochevnikov” v 4-kh t. T. II. Mogilnik Taskopa VI (Report on the research project “Archaeological Studies of Elite Monuments of Early Nomads” in 4 volumes. Vol. II. Taskopa VI burial ground)* (in Russian).
- 26 SA MIA SC MSHE RK. D. 3406: Bissembaev, A. A., Akhatov, G. A., Khavanskiy, A., Kalmenov, M. D., Zhambulatov, K. A., Zhanuzak, R. Zh., Abylkasimova, A. A. *Otchet o nauchno-issledovatel'skoy rabote “Arheologicheskie issledovaniya elitnyh pamyatnikov rannih kochevnikov” v 4-kh t. T. III. Mogilnik Tortkultobe. Mogilnik Kumbulak (Report on the research project “Archaeological Studies of Elite Monuments of Early Nomads” in 4 volumes. Vol. III. Tortkultobe burial ground. Kumbulak burial ground)* (in Russian).
- 27 SA MIA SC MSHE RK. D. 3408: Baitanayev, B. A., Kurganov, N. S., Kurganova, Ya. D., Atraubaev, B., Bissembaev, A. A., Mamirov, T. B., Akhatov, G. A., Mamedov, A. M., Shalmanova, A., Zhanuzak, R. Zh. *Otchet o nauchno-issledovatel'skoy rabote po teme: “Nauchnaya rekonstruktsiya materialov iz pogrebeniya kurgana 1 mogilnika Taskopa I v Temirskom rajone Aktyubinskoj oblasti” (Report on research work on the topic: “Scientific reconstruction of materials from the burial of Kurgan 1 of the Taskopa I burial ground in Temirsky District of Aktobe Region”)* (in Russian).
- 28 Mamedov et al. 2021: Mamedov, A. M., Bairov, N. M., Urazmagambetov, N. N. 2021. *Otchet ob arheologicheskikh issledovaniyah medrese “nekropolya-mecheti Doszhan Hazret” v 2021 godu (Report on the archaeological research of the Doszhan Hazret Necropolis-Mosque Madrasah in 2021)*. In: Fondy Aktyubinskogo oblastnogo istoriko-kraevedcheskogo muzeya (Funds of the Aktobe Regional Museum of Local History) (in Russian).
- 29 Mamedov et al. 2024: Mamedov, A. M., Urazmagambetov, N. N., Bairov, N. M., Orynbasarov, E. E., Amelin, V. A. 2024. In *Margulan oqulary–2024 (Margulan Readings–2024)* 2, 159–177 (in Russian).

- 30 Mamedov et al. (eds.) 2023: Mamedov, A. M., Mamirov, T. B., Mamirov, K. B., Amantaev, N. A., Asylbekov, K., Bekzatkyzy, I. (eds.). 2023. *Svod pamyatnikov istorii i kultury Respubliki Kazakhstan. Aktyubinskaya oblast. Issue 1. Kargalinskiy rayon (The official list of historical and cultural monuments of the Republic of Kazakhstan. Aktoke region. Issue 1. Kargaly district)*. Almaty; Aktoke: Margulan Institute of Archaeology (in Russian).
- 31 Mamedov et al. (eds.) 2024: Mamedov, A. M., Mamirov, T. B., Mamirov, K. B., Amelin, V. A., Zholdybay, E. B., Asylbekov, K. M., Bekzatkyzy, I. (eds.). 2024. *Svod pamyatnikov istorii i kultury Respubliki Kazakhstan. Aktyubinskaya oblast. Issue 2. Martuyskiy rayon (The official list of historical and cultural monuments of the Republic of Kazakhstan. Aktoke region. Issue 2. Martuk district)*. Almaty; Aktoke: Margulan Institute of Archaeology (in Russian).
- 32 Urazmagambetov et al. 2022: Urazmagambetov, N. N., Mamedov, A. M., Bairov, N. M., Kemeshev, E. E., Dauteev, B. 2022. *Otchet ob arheologicheskikh issledovaniyakh medrese "nekropolya-mecheti Doszhan Hazret" v 2022 godu (Report on the archaeological research of the Doszhan Hazret Necropolis-Mosque Madrasah in 2022)*. In: Fondy Aktyubinskogo oblastnogo istoriko-kraevedcheskogo muzeya (Funds of the Aktoke Regional Museum of Local History) (in Russian).

CRedit authorship contribution statement

K. Mamirov: conceptualization, formal analysis, writing and reviewing of the manuscript.

N. Bairov: making cards.

Авторлық үлес

Қ.Б. Мамиров: концептуализация, талдау, қолжазбаны жазу және рецензиялау

Н.М. Баиров: карталар жасау.

Вклад авторов

К.Б. Мамиров: концептуализация, формальный анализ, написание и рецензирование рукописи.

Н.М. Баиров: составление карт.

About the Authors

Mamirov Kairat – Researcher, Aktoke Regional Museum of Local History, Aktoke, Kazakhstan.

ORCID: [0009-0004-5231-0323](https://orcid.org/0009-0004-5231-0323) E-mail: kairatm_1985@mail.ru

Bairov Nursultan – Graduate student, Gorodovikov Kalmyk State University, Elista, Russia.

ORCID: [0000-0002-6388-0047](https://orcid.org/0000-0002-6388-0047) E-mail: nmbairov91@mail.ru

Авторлар туралы мәліметтер

Мамиров Қайрат Базарбайұлы – ғылыми қызметкер, Ақтөбе облыстық тарихи-өлкетану музейі, Ақтөбе қ., Қазақстан

Баиров Нұрсұлтан Майлыбайұлы – аспирант, Б.Б. Городовиков атындағы Қалмақ мемлекеттік университеті, Элиста қ., Қалмақ Республикасы, Ресей

Сведения об авторах

Мамиров Кайрат Базарбаевич – научный сотрудник, Актобинский областной историко-краеведческий музей, г. Актобе, Казахстан

Баиров Нурсултан Майлыбаевич – аспирант, Калмыцкий государственный университет имени Б.Б. Городовикова, Элиста, Республика Калмыкия, Россия

Мүдделер қақтығысы туралы ақпаратты ашу. Авторлар мүдделер қақтығысының жоқтығын мәлімдейді / Раскрытие информации о конфликте интересов. Авторы заявляют об отсутствии конфликта интересов / Disclosure of conflict of interest information. The authors claim no conflict of interest.

Мақала туралы ақпарат / Информация о статье / Information about the article.

Редакцияға түсті / Поступила в редакцию / Entered the editorial office: 26.03.2025.

Жариялауға қабылданды / Принята к публикации / Accepted for publication: 18.04.2025.

